MUZEE ŞI EXPOZIŢII DE ŞTIINŢELE NATURII DIN FRANŢA

Elena STRATUL

În cadrul schimburilor culturale între ţara noastră şi Franţa am efectuat o călătorie de studii * cu scopul documentării în problemele complexe ridicate de muzeele de ştiinţele naturale : expoziţii — tematică, mod de prezentare, metode de expunere, modernizarea expoziţiilor existente ; păstrarea colecţiilor, evidenţa ştiinţifică, prepararea materialelor muzeale : probleme de popularizare — muzeul şi publicul, conferinţe etc.

Programul de vizitare, foarte complet, a tins, pe măsura posibilităţilor legate de timp, să-mi ofere aspecte variate din activitatea desfăşurată de muzeologii francezi, îmbinînd vizitele în laboratoare cu cele în expoziţii, depozite, întîlniri cu specialiştii direct răspunzători de diversele sectoare vizitate, avînd posibilitatea totodată să cunosc şi o serie de instituţii din afara Parisului care depind ştiinţific şi administrativ de Museum, sau instituţii interesante sub aspectul specializării.

La sugestia Serviciului Naţional de Muzeologie am vizitat cîteva *„realizări publice permanente"*, cum sînt intitulate : o interesantă **expoziţie de insecte exotice**, avînd materialul expus într-o sală de dimensiuni mijlocii. Ca pretutindeni în expoziţiile noi vizitate, am remarcat grija deosebită manifestată de organizatori în respectarea uneia dintre cerinţele muzeografiei moderne — mobilierul adecvat materialului care se expune, în scopul vizionării lui în condiţii optime. Astfel, dispunerea vitrinelor faţă de privitor prezintă înclinare în unghi negativ. Grija pentru evitarea monotoniei — o „maladie" care adesea ia proporţii de epidemie în expoziţiile noastre — se vede în dispunerea lipsită de simetrie a materialului, dispunere care are avantajul că nu oboseşte şi nici nu lasă impresia de ostentaţie a simetriei. Întrucît se întîmplă rar ca un muzeu să aibă curajul să organizeze o expoziţie destinată exclusiv insectelor şi, mai rar încă, să reuşească această expunere, mi s-a părut meritorie realizarea colegilor francezi, care se bucura de un public numeros. Gruparea exponatelor s-a făcut în funcţie de locurile de origine ; aceasta simplifică şi elimină noţiunea de tematică „savantă". Adeseori, optarea pentru o tematică prea complicată, mai ales în cazul expoziţiilor temporare, ne face mai mult un deserviciu pentru că o astfel de tematică necesită pentru a fi completă şi material care nu este deosebit de atrăgător pentru public ; nu ne este astfel permis să beneficiem de posibilităţi prea mari de a captiva publicul vizitator şi de a-l aduce în muzeele noastre, ceea ce trebuie să constituie una din preocupările noastre principale în activitatea de muzeu. Aceasta este de altfel o problemă pe care am găsit-o bine conturată în multe din muzeele franceze. La intrarea în expoziţie sînt afişate materiale care fac cunoscute publicului vizitator insectele rare sau pe cale de dispariţie. Formularea, fără a vorbi de calitatea fotogra-

* Perioada 15—31 X 1970

https://biblioteca-digitala.ro

fiilor care este fără reproș, este simplă, dar grăitoare. Un afiș care cerea ocrotirea unor specii de fluturi avea, deasupra a șase fotografii color, următoarele cuvinte : *„Un strigăt de alarmă!"* și în subsol : *„Aceste specii sînt pe cale de dispariție. Ajutați-ne să le salvăm!"* Aparent cuvinte banale, dar sensul lor este extrem de convingător. Adică, nu numai : „Ocrotiți aceste specii!" cum adeseori se cere, ci : ajutați-ne (pe noi cei care le știm valoarea), participați la o faptă frumoasă și profund justificată științific. Este, evident, o mică problemă de psihologie, rezolvată în mod fericit. Această scurtă prezentare vine în sprijinul legăturii ce se încearcă necontenit să fie consolidată între muzeu și public. Exemplul de mai sus aș vrea să fie considerat ca *„particularul exprimînd generalul"*, pentru că în majoritatea cazurilor am întîlnit atenția deosebită ce se dă formulării textelor pentru afișe, formulări care, în ultimă instanță, asigură stîrnirea interesului ca și instigarea la acțiune a celor care le citesc.

În sfîrșit, ca o ultimă remarcă asupra prezentării expoziției ; o măsură adesea utilizată — existența barei de protecție a vitrinelor, fără îndoială un lucru minor, dar care dovedește, pe de o parte grija pentru materialele expuse, pe de altă parte, oferirea posibilității de vizionare în cele mai bune condițiuni.

Expoziția **Cel de al XX-lea Salon de ciuperci** este meritorie atît ca idee de bază, cît și ca mod de prezentare. Prin extensie acest exemplu poate fi aplicat la numeroase subiecte de științele naturale. Ideea este, fără îndoială, curajoasă, ea implicînd o muncă anevoioasă și meticuloasă : prezentarea materialului viu și mereu proaspăt. S-a oferit astfel publicului ocazia de a putea, într-un singur loc, nu numai să vizioneze, dar să și țină în mînă, să întoarcă pe toate fețele, să studieze caracteristicile speciilor de ciuperci. Este un lucru extraordinar să vezi o sală de expoziție în care exponatele sînt date pe mîna vizitatorilor fără teama de a fi distruse, dimpotrivă, cu îndemnul firesc de a le rupe, stoarce etc., pentru a vedea și cunoaște. Expoziția beneficia și de un stand cu vînzare, încă o metodă de a atrage publicul și a valorifica într-un fel munca depusă. Nu lipseau standurile cu cărți, ghiduri, pliante, foi volante etc. În expunere, pe lîngă prezentarea ciupercilor însoțite de etichete cu indicații : comestibil, mortal, primejdios sucul etc., erau amenajate biotopuri, unde, de la copaci, mușchi, ierburi, ciuperci, totul era proaspăt și fidel reconstituit după natură. Un element în plus oferit publicului : cunoașterea exactă a mediului în care cresc speciile respective. Am întîlnit în parcurgerea acestei expoziții, rezolvată concis, și obligația muzeografului de a ține la curent publicul cu problemele de amploare și actualitate în lumea științifică : prezentarea unui uriaș panou privitor la poluarea atmosferei — temă centrală în atenția cercetătorilor.

Deși întreaga expoziție era închinată temei enunțate în titlu, s-a găsit de cuviință să se insiste în mod special asupra ciupercilor otrăvitoare, pentru a familiariza vizitatorii cu speciile respective Găsim astfel respectat un principiu comun și pedagogiei — repetarea — pentru atingerea scopului propus, dar o repetare care se face abordînd forme noi de prezentare, cum s-ar spune *„variațiuni pe aceeași temă"*.

În sfîrșit, o inițiativă remarcabilă : amenajarea unui laborator care dispunea de doi specialiști în permanență la dispoziția celor care vor să determine și să cunoască caracteristicile unor specii de ciuperci.

Herbarele, celebre atît prin numărul uriaș de plante pe care îl cuprind, prin varietatea florei, ca și prin prestigioasele nume care au contribuit la alcătuirea lor, sînt aranjate pe serii. În afară de acestea, există herbare cu valoare istorică — ex. cel al lui Jussieu, care rămîn în starea în care au fost primite, fără a fi încadrate altora sau deranjată integritatea stabilită inițial de autor.

În cadrul laboratoarelor văzute, deosebit de interesantă a fost vizitarea **Laboratorului de Naturalizare** de sub conducerea d-rei Meurgues, laborator în care se execută liofilizația, injectarea de produse colorate, incluziuni în rezine etc.

Liofilizația presupune evaporarea, sublimarea apei în vid, deshidratarea materialului vegetal și animal. Durata în timp a materialului obținut este practic infinită, dacă se respectă condițiile de conservare, care sînt întrucîtva rigide. Această metodă ne poate fi foarte utilă în cadrul expozițiilor temporare, care necesită material mai puțin, prezentat în mobilier de proporții reduse. Astfel, materialul liofilizat poate fi expus în casete de plastic, în biotop sau solitar. Ar fi util ca această problemă să fie luată în studiu în vederea dotării cu aparatura necesară a viitorului centru de pregătire a muzeografilor, care este în proiect pe plan central în țara noastră.

Trebuie să insist asupra extraordinarelor rezultate care se obțin utilizînd liofilizația : aspectul absolut natural al materialului dat de coloritul care se păstrează, impresia de turgescență a țesuturilor, greutatea redusă la minimum, pe scurt, o multitudine de calități asemănătoare materialului viu. Pentru orientarea pe care o va lua munca expozițională în muzeografia de științe naturale de la noi, adică punerea accentului pe expozițiile temporare, care au avantajul că pot oferi în permanență publicului teme mereu noi, realizîndu-se în felul acesta contactul continuu cu masele de vizitatori, nu cunosc metodă

https://biblioteca-digitala.ro

mai eficace, mai atractivă și mai aproape de natural ca lioﬁlizația. Mai ales pentru materialul floristic, atît de atrăgător în natură și totodată atît de dificil de prezentat în muzeu și din această cauză adesea neglijat, metoda lioﬁlizației ușurează prepararea și prezentarea lui în condiții ireproșabile, redîndu-i locul pe care de drept trebuie să-l ocupe în expoziția unui muzeu de științe naturale.

Ca un comentariu pe marginea celor relatate mai sus aș vrea să amintesc aici un caz frecvent în organizarea expozițiilor de științe naturale: tendința de a rezolva totul prin mijloace locale. Rezultatul este o muncă de Sisif, pașii înainte din punctul de vedere a muzeograﬁei moderne sînt inexistenți. Finalul — expozițiile — nu poate ﬁ trecut nici măcar în rîndul realizărilor modeste. O expoziție trebuie, în primul rînd, să aibă nu numai ținută științiﬁcă, ceea ce este obligatoriu, dar și să ﬁe „modern îmbrăcată". Folosind la nesfîrșit „resursele locale" în organizarea expozițiilor permanente și de amploare, riscăm să cădem în desuetudine, tăindu-ne singuri posibilitățile de a progresa în meseria pe care o profesăm. În expozițiile nou organizate, colegii francezi au înțeles, se pare, necesitatea strigentă în muzeograﬁe de a adopta NOUL, cuceririle științei și tehnicii, de a le folosi în scopul creării unor expoziții atractive și moderne.

Galeria de mineralogie cuprinde o uriașă colecție de roci și minerale din toată lumea, unele exponate unice ca mărime și valoare. Întrucît marea colecție, ca mod de prezentare, are valoare istorică, s-a căutat atragerea publicului recurgîndu-se la un mic artiﬁciu — prezentarea într-o sală alăturată a mineralelor fosforescente, în semiîntuneric. Este o idee cu rezultate bune care dovedește că, în cadrul expozițiilor de științe naturale, chiar o temă aridă poate îmbrăca o formă atrăgătoare.

O galerie lungă de cca 80 m adăpostește marea colecție de paleontologie. Pe lîngă marea valoare științiﬁcă a materialului adus din lumea întreagă, sînt expuse aici și piese cu valoare istorică, care au aparținut lui Buffon, Cuvier etc. Vizitatorilor le sînt puse la dispoziție aparate-receptoare pentru primirea explicațiilor în fața fiecărui exponat sau grup de exponate, eliminîndu-se astfel necesitatea ghidului ca persoană ﬁzică. De altfel această manieră de ghidaj a publicului am întîlnit-o în muzee de toate categoriile și specialitățile. Găsesc că este eficientă nu numai pentru că oferă posibilitate vizitatorilor de a opta pentru explicații în funcție de ceea ce îi interesează, dar și pentru că oferă esențialul bine gîndit, asupra fiecărei teme sau exponat, fără a lăsa la latitudinea ghidului cuantumul de explicații pe care-l crede necesar.

Nominalizarea laboratoarelor destinate studiului și restaurării diferitelor mostre și materiale, aduse de expedițiile științiﬁce organizate în toate colțurile lumii, este făcută după țara sau continentul de proveniență. Prelucrarea uriașei cantități de material este ușurată de dotarea tehnică foarte modernă: aparate pentru secționarea în serie a fosilelor și, totodată desenarea lor, lupe binoculare care au atașate instrumente pentru degajarea fosilelor de impurități, patru laboratoare fotograﬁce cu aparatură ultramodernă etc.

În laboratoarele din Paris, ca și în muzeele din provincie, dotarea cu aparatură de cercetare este la un nivel superior cantitativ și calitativ. Pentru cercetătorul pasionat, existența unui aparat corespunzător cerințelor sale înseamnă foarte mult. Se elimină astfel timpii morți, pierduți pentru a regla aparatele învechite sau a suplini cu imaginația, — și, aici apare marele risc al inexactității — elementele pe care nu le observă.

Vizitarea **Laboratorului de taxidermie** a scos în evidență o dată mai mult complexitatea acestei munci care presupune existența în persoana taxidermistului a unui îndemînatic sculptor, modelator, cunoscător al anatomiei speciilor de care se ocupă, precum și a modului și mediului de viață.

În programul de vizitare la **Jardin des Plantes**, celebru loc de muncă al atîtor naturaliști de renume, și a căror activitate este mereu în atenția vizitatorilor, aleile Grădinii ﬁind identiﬁcate cu numele lor, a intrat Grădina Alpină, în care se acordă atenția diferențiată cerută de numeroasele specii de plante de altitudine, Școala Botanică, unde se studia cultura genului *Actinidia* în scopul valoriﬁcării cantității mari de vitamină C pe care o conțin fructele. Aici se găsește și unul din cei mai vechi arbori din Paris, *Acacia*, plantat în 1636 și introdus ca specie în Franța în 1601 de către botanistul Robin.

Serele, Vivariumul, Menajeria — toate poartă amprenta grijii personalului științiﬁc și de întreținere.

Dintre ieșirile programate în afara Parisului, menționez vizitarea **arboretului de la Chevreloup**, făcută sub competenta îndrumare a prof. Verdier. Învecinat cu Parcul Versailles, de care a aparținut pe vremuri, arboretul se întinde pe o suprafață de cca 200 ha. Cele trei funcții: aclimatizare, lărgire a gamei de specii, acomodare a publicului cu speciile de arbori, sînt urmărite cu atenție și traduse în fapt de un colectiv puțin numeros, dar entuziast. Faptul că acest arboret depinde științiﬁc și administrativ de Museum — Paris demonstrează că preocupările lucrătorilor muzeologi pot și trebuie să ﬁe lărgite în sensul *prinderii în obiectiv* și a altor probleme decît a acelora strict legate de existența muzeului. Gama variată a acestor probleme de care se pot preocupa muzeologii are avantajul lărgirii opticii profesionale și a specializării stricte. În cazul de față, prin deschiderea pentru public a acestui parc de arbori, se aduc venituri complexului muzeistic de care depinde.

https://biblioteca-digitala.ro

Muzeul de istorie naturală din Orléans mi-a prilejuit cunoașterea unei experiențe curajoase și demne de urmat. Acestui muzeu și muncii depuse în el de remarcabilul său conservator, dl. Sougy, îi voi dedica un material aparte. Aș vrea să menționez aici numai ideea care trebuie reținută, că, în prezentarea expozițiilor, s-a pornit de la alegerea temelor în care a primat nivelul de înțelegere existent la public, pentru ca, pe parcurs și treptat, în expunere, publicul să fie ridicat spre nivelul superior — de asimilare din punct de vedere științific — a unor teme de pretenții mai aride.

Muzeul oceanografic din Monaco, aranjat modern și atractiv, comportă Acvariumul cu specii exotice de pești, prezentați în mediul ambiant. Acvariile, bine întreținute, sînt de proporții obișnuite (se merge pe principiul utilului, al economiei de spațiu, fără a fi în detrimentul fondului științific sau al vizitatorului) — nu se exagerează dimensiunile în scopul obținerii spectaculosului. Utilarea modernă a acvariilor, de la iluminație, asigurarea cantității de oxigen necesară fără a incomoda elementul viu prin introducerea de tuburi inutile, mascarea instalațiilor pentru a nu deranja optica vizitatorului, pînă la metodele de hrănire, totul este de calitate superioară. A doua parte este Muzeul oceanografic propriu-zis, în care sînt prezentate colecțiile de animale marine sub formă de schelete, preparate umede, mulaje etc., aparatura necesară explorării fundului mării, utilaje de laborator etc.

La Menton am vizitat **Grădina Exotică „Val Rahmeh"**. Fără a neglija frumusețea parcului exotic, care este în sine un spectacol estetic pentru noi care sîntem acomodați cu un alt climat și, corespunzător acestuia, cu alte specii de plante, vreau să menționez faptul că am găsit în persoana d-lui Weil, conservator, un excelent cunoscător al florei din partea locului și, mai ales, un bun preparator al plantelor, totodată atent conservator al herbarelor. Un herbar impecabil este rezultatul unor subtilități în maniera de colectare și preparare a materialului floristic. Este pentru prima dată cînd, în țară sau în străinătate, am văzut coli de herbar cu plante preparate fără reproș. Este îndeobște cunoscut că, dintr-un motiv sau altul, specializarea lucrătorilor din muzee pentru botanică și prepararea materialului botanic este deficitară.

Programul de lucru a mai cuprins : **Parcul zoologic de la Pădurea Vincennes, Serele și Grădina Luxembourg, Centrul de cultură a plantelor medicinale de la Milly-la-Forêt, Muzeul de istorie naturală din Marseille** ca și **cel din Nice.**

Ca principale concluzii se poate spune că tematicile expozițiilor de științe naturale văzute sînt foarte variate. Se merge pe linia abordării tuturor aspectelor, proprietăților care caracterizează lumea organică și anorganică ; prin muzeu de istorie naturală se subînțelege și cuprinderea materialului privitor la preistorie, fizică, chimie etc. Aceste fațete sînt adesea nedespărțite de ceea ce se înțelege la noi printr-un muzeu de științe naturale. Expozițiile văzute sînt foarte diferite ca mod de prezentare, mergînd de la prezentarea veche, cu valoare istorică, pînă la cele mai moderne metode de expunere. În general, se merge în prezentare pe eliminarea totală a culorilor lipsite de viață ; s-a adoptat sistemul reclamă, poate mai puțin sobru pentru o expoziție științifică, dar cu avantaje nete în atragerea publicului. Astfel expozițiile rezultate sînt pline de viață, opresc ochiul privitorului care stăruie îndelung, odată atras de culori, iluminare, asupra exponatelor și a textelor, care sînt scurte dar sugestive. Se preferă înlocuirea unui text cu o fotografie care spune același lucru, dar într-o formă atractivă. Într-un cuvînt, lucrătorul de muzeu care răspunde de prezentarea unei tematici nu uită nici o clipă că epoca în care trăim pune problema economiei de timp, dăruind un cuantum maxim de cunoștințe cu metode rapide și accesibile. Totul se rezumă la fraza *„Trăim o epocă optică ; ne adaptăm ei, pentru că rezultatele cele mai promițătoare sînt verificate în practică"*. Modernizarea expozițiilor existente se face adesea prin adăugarea unei teme noi, prezentată în mobilier nou, cu mijloace atractive, cu un iluminat corespunzător cerințelor moderne.

Mijloacele de popularizare a activității desfășurate de lucrătorii din muzee sînt numeroase și de nivel tehnic ridicat : pliante, vederi, plachete, cartoane, afișe, ghiduri etc. În această activitate am deosebit două aspecte : popularizarea expozițiilor este făcută de către lucrătorii fiecărui muzeu în parte ; de menționat că ghidurile, pliantele se alcătuiesc, nu pentru un muzeu întreg, ci pentru fiecare temă din expoziție, oferindu-se posibilitatea cunoașterii detaliate a materialului expus.

Aș vrea să menționez încă un aspect — efortul extraordinar pe care îl depun muzeele de toate categoriile și specialitățile pentru a deveni „rentabile". Foarte multe beneficiază de săli de conferințe, dotate cu aparatură modernă de proiecție etc. Aceste săli sînt puse, contra cost, la dispoziția diferitelor asociații sau organizații pentru întruniri științifice sau conferințe, muzeul însuși organizînd cicluri de conferințe, nu neapărat axate pe teme de specialitate, dar atractive pentru marea masă a publicului.

Expozițiile, organizate la un nivel superior din punct de vedere al prezentării și conținutului științific, beneficiază de vizitarea masivă a grupurilor de elevi și studenți, care vădesc dorința de a le cunoaște conținutul, nu superficial, ci amănunțit — se verifică astfel ideea potrivit căreia o expoziție bine organizată își face singură reclamă printre cei cărora le este destinată ; nu necesită eforturi suplimentare de publicitate.

https://biblioteca-digitala.ro